

АНТОНЮК
Олександра Вікторівна —
доктор фізико-математичних
наук, голова Наукового комітету
Національної ради України
з питань розвитку науки
і технологій

НАУКОВИЙ КОМІТЕТ І ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ НАУКОВОЇ СФЕРИ

Шановні колеги!

Дякую за можливість виступити перед цією аудиторією і пропоную схвалити звітну доповідь президента НАН України.

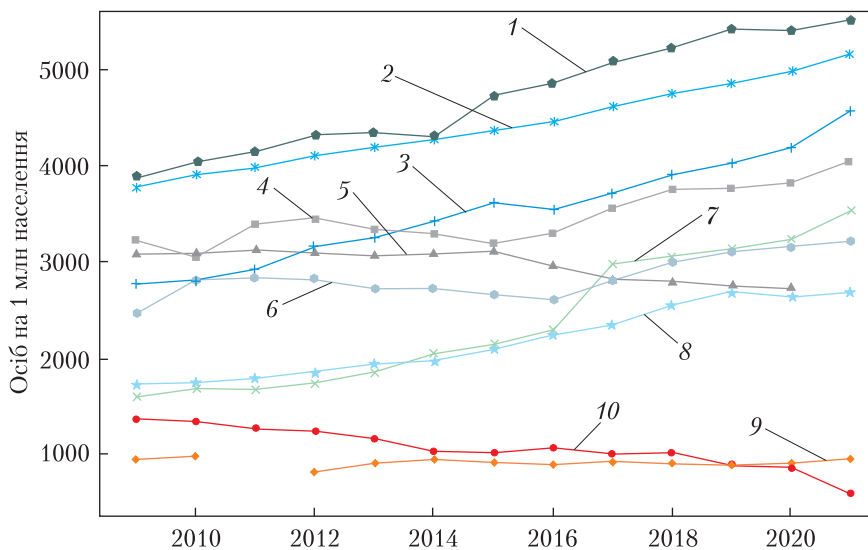
У своєму виступі я коротко розповім про Науковий комітет Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, як він виник і які у нього завдання.

Науковий комітет — це частина Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, що є постійним консультативно-дорадчим органом при Кабінеті Міністрів України. Статус його визначається Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність», ухваленим у 2015 р. Раду і, власне, Науковий комітет було створено з метою забезпечення ефективної взаємодії представників наукової громадськості, органів виконавчої влади та реального сектора економіки у формуванні та реалізації єдиної державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності. Тобто фактично завданням цього органу є представлення інтересів науковців у високих владних кабінетах та вплив на формування політики держави щодо розвитку наукової сфери.

Якщо подивитися на механізм формування державного устрою, то легітимність органів влади будь-якого рівня забезпечується через легітимні вибори. Кількість науковців в Україні дуже мала, за відносними показниками — одна з найнижчих у Європі (див. рис.). Тобто, з електоральної точки зору, такої кількості вчених недостатньо для того, щоб їхні потреби та інтереси були представлені належним чином. Однак науковці дуже потрібні і суспільству, і державі, як потрібні організму вітаміни для забезпечення його нормальної життєдіяльності.

З іншого боку, управління державою — це складна і важлива сфера, питання якої не можуть вирішуватися лише на підставі думки більшості. Іноді більшість може помилятися, і ми знаємо багато історичних прикладів на підтвердження цього.

Не можна довести теорему більшістю голосів. Два плюс два завжди буде чотири, навіть якщо більшість вважатиме, що

Кількість вчених у різних країнах у 2009–2021 рр., віднесена на 1 млн населення: 1 – Німеччина; 2 – Франція; 3 – Чехія; 4 – Естонія; 5 – РФ; 6 – Словаччина; 7 – Польща; 8 – Італія; 9 – Румунія; 10 – Україна (складено за даними UNESCO Institute for Statistics Анастасією Луценко і Захаром Пахнюком)

п'ять. Відповідно, виникає потреба в донесенні до представників влади рішень, які є науково обґрунтованими.

До речі, у процесі створення Національної ради та Наукового комітету часто доводилося звертатися до зарубіжного досвіду, і виявилось, що практично в кожній європейській країні є такий дорадчий орган. Більше того, існує навіть міжнародна асоціація таких рад/комітетів, що дає можливість представникам різних країн обмінюватися думками, ділитися досвідом, обговорювати проблеми, які здебільшого є подібними в різних державах. Є багато питань, які так само турбують науковців і в Україні, і в інших європейських країнах, і пошук науково обґрунтованих відповідей на них може бути взаємокорисним.

До складу Наукового комітету входять 24 члени, які на громадських засадах виконують величезний обсяг роботи. У середньому за тиждень до нас надходять на узгодження 12–15 нормативних актів, які стосуються питань освіти і науки і належать до зони відповідальності практично всіх міністерств в уряді. Звісно, найтісніше ми співпрацюємо з профільним Міністерством освіти і науки України, нинішній команді якого і особисто Денису Курбатову я хотіла б висловити подяку за плідну роботу. Зокрема, багато чого вже було зроблено

для послаблення надмірної зарегульованості у провадженні наукової діяльності, а це саме те, що необхідне науковцям.

Звісно, у науковій сфері є багато процесів, які потребують постійного вдосконалення. Наприклад, процедура проведення наукової експертизи, відбір дійсно незалежних і добросовісних фахових експертів. Вважаю, що в цьому питанні наукова спільнота відіграє і надалі відіграватиме ключову роль. Іншим таким процесом, який має постійно вдосконалюватися, є атестація, або оцінювання ефективності діяльності наукових установ. Це, безперечно, один з найважливіших інструментів управління науковою сферою, проте, на мою думку, слід мати на увазі, що об'єктивною така оцінка може бути лише тоді, коли буде створено належні умови для функціонування наукових установ. На сьогодні ж ми маємо критичний брак фінансування, застарілу тарифну сітку, яка дискримінує науковців, робить їх неконкурентоспроможними на ринку праці і аж ніяк не сприяє залученню молоді до наукової діяльності. Сподіваюся, ці питання стоятимуть на порядку денному Уряду і Національної ради України з питань розвитку науки і технологій.

Ще одне важливе питання, до якого я хотіла б привернути вашу увагу. Минулого тижня, 17–18 квітня, в Берліні відбувся науковий

форум «Українські дослідники в Німеччині: налагодження зв'язків та співробітництва», під час якого ми провели зустрічі з представниками нової української наукової діаспори — тих українських вчених, які зараз унаслідок широкомасштабної російської агресії вимушено опинилися за кордоном. Наші німецькі партнери, можливо навіть більше, ніж ми самі, обговорюють питання, як повертати цих науковців на батьківщину. В Україні, на жаль, ця проблема дуже мало дискутується. Однак, на моє переконання, коли йдеться про людей, про їхні долі, найбільш важливим є не стільки інституціональний підхід і наявність формальних ознак, скільки підтримання особистих взаємин та емоційного зв'язку з Україною. Саме це створює сприятливе середовище для професійної та особистісної самореалізації вченого. У нас є багато видів робіт, які можна виконувати дистанційно, і до них потрібно всіляко залучати наших науковців, які зараз опинилися в інших країнах. Це дозволить нашим науковим установам, з одного боку, зберегти зв'язки зі своїми співробітниками, а з іншого боку — більш ефективно використовувати їх міжнародні контакти. А найголовніше — це сприятиме тому, що після завершення війни вони будуть більшою мірою налаштовані повернутися в Україну, ніж у разі, якщо обірвуться всі контакти з попереднім місцем роботи.

Науковий комітет має ще одне важливе завдання — він виконує функцію наглядової ради Національного фонду досліджень України. Це молода інституція, створена науковцями для науковців. У науковій раді Фонду на громадських засадах працюють звичайні вче-

ні з університетів та академічних інститутів, і їхня діяльність спрямована на підтримку та розвиток в Україні дієвої, сталої, продуктивної та динамічної наукової спільноти, здатної генерувати нові актуальні знання у відповідь на сучасні потреби українського суспільства і держави.

У нашій науковій сфері є дуже багато проблем, які потрібно вирішувати, тому я закликаю академічну спільноту всіляко підтримувати цей Фонд. Так, на сайті Наукового комітету ми розмістили оголошення (<https://sci-com.org.ua/category/announcements/>) про конкурс щодо обрання нових членів наукової ради Національного фонду досліджень України. Будь ласка, долучайтеся до цієї справи, оскільки нам дуже потрібні фахівці, які знають, що, для чого і як потрібно змінювати.

Нещодавно Науковий комітет провів вебінар «Performance-based Research Funding: забезпечення сталого розвитку науки та економіки». На ньому виступала представниця Міністерства освіти і науки Німеччини, яка розповіла, що в їхній країні існує певний пакт — домовленість між науковими установами та організаціями, що фінансують науку, за якою держава гарантує певний рівень фінансування, а наукова спільнота — академічну добросовісність, залучення найкращих кадрів, розвиток наукової інфраструктури тощо.

На мою думку, нам в Україні також потрібно укласти подібний договір. Ми маємо працювати разом, щоб відстояти нашу державу і розвивати нашу науку.

Слава Україні!

Дякую за увагу!

Alexandra V. Antoniouk

Institute of Mathematics of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2664-7884>

THE SCIENTIFIC COMMITTEE AND ITS ROLE IN SHAPING THE STATE POLICY OF SCIENTIFIC DEVELOPMENT

Speech at the session of the General Meeting of the National Academy of Sciences of Ukraine on April 24, 2024

Cite this article: Antoniouk A.V. The Scientific Committee and its role in shaping the state policy of scientific development. *Visn. Nac. Akad. Nauk Ukr.* 2024. (5): 39–41. <https://doi.org/10.15407/visn2024.05.039>